

Nesnadná recenze

Rané povídky Itala Calvina

Ve dvou svazcích vychází v českém překladu rané povídkové dílo Itala Calvina ze čtyřicátých a padesátých let. Zatímco v *Nesnadných idylách* nacházíme groteskní podobenství neukojitelné lidské lačnosti a destruktivity, *Nesnadné vzpomínky* nasazují osobnější, nostalgický tón.

ONDŘEJ POMAHAČ

Nesnadné idylly a *Nesnadné vzpomínky* jsou (v tomto pořadí) dvěma prvními oddíly souborného Calvinova povídkového díla, vydaného pod názvem *I racconti* v roce 1958. K českému čtenáři se dostávají po šedesáti letech, a to ve dvou samostatných svazcích, což má význam jednak komerční, jednak praktický: aspoň se mladistvý čtenář nezalekne silného hřbetu. Pokud totiž má existovat povinná školní četba pro dospívající, pak bych si ji představoval právě jako tenčí z obou knih, tedy *Nesnadné vzpomínky*. Nicméně začneme *Idylami*.

Zničit vše živé

Dojem z četby Calvinových *Nesnadných idyl* asi nejlépe vystihuje název hned první z nich – Malé ryby, velké ryby. Jednotlivé oddíly, do nichž jsou povídky autorsky řazeny, jsou jako různorodá hejna ryb a zásadně se liší v tom, koho by měly nebo mohly zaujmout. Proto bude i má recenze svévolně výběrová a vede-ná přičylností ke grotesknímu.

Knihla začíná bukolickými obrazy dovádějících dětí na pozadí moře a zahrad. Není však namístě hovořit o souladu s přírodou, protože jiné než lidské organismy tvoří pouhé kulisy lidským osudům: jsou lidem k obdivu, zábavě a spotřebě. Zdánlivě malebný obraz koupání a lovu v moři z první povídky je vlastně jen postupná likvidace ryb a posléze hlavonožců. V dalších se zase hromadně decimuje vše na zemi, ve vodě i ve vzduchu – zajáci, kamzíci i sluky. Příklad za všechny představuje povídka Poslední přilétá krkavec. Mladý partyzán jde a střílí bez ustání po všem živém a nelidském, samozřejmě včetně nepřítele, a když už nic pohyblivého není k máni, postací šišky. Jde o absurdně groteskní podobenství lidství, aniž by to možná autor zamýšlel. Krkavec je snad jediné divoké zvíře, které přežije, a to paradoxně zřejmě jen proto, že je alegorií smrti.

Jistou analogii tohoto extenzivního vraždění lze vidět překvapivě v povídce Krádež v cukrárně. Zde se jeden ze zlodějů po vloupání do cukrárny nemůže ubránit svodům cukrovinek a od začátku akce se láduje. I když je už

v krámě policie, takže by měl utíkat, nemůže si pomoci a i přes vzrůstající odpor ke sladké chuti se ještě s kremrolemi pod košilí cpe kandovanou bergamotovou kůrou. Nakonec unikne jen díky tomu, že i policisté se nevázně oddají sladkostem. Neukojitelná potřeba je vedle neukojitelné potřeby destrukce všeho živého stále velmi aktuálním motivem Calvinových textů.

Chyba je hluboko dole

Jedním z propojujících motivů je právě bezbřehý lov a zároveň láska k domácímu zvířectvu, podpořená faktem, že ho můžete kdykoli podřezat. Oboje se ostatně spojuje v bajce Jedovatý králik. V Calvinově válečné verzi pohádky Zvířátka a Petrovští, nazvané Les plný zvířat, odvádějí vesničané domácí zvířata do lesa, aby unikla rekvizici. Komická sekvence končí rozstřílením slepice na kaši a bídnou smrtí německého vojáka. Je třeba přiznat, že Calvino má velký komický talent (nebo si jen rozumíme) a jeho humor je často založený na očekávání a překvapení, například: „Semafor blikal oranžově, oranžově, oranžově, neustále se rozsvěcel a zhasínal.“ Jiné povídky, jako Strach na pěšině nebo Minové pole, zase budují takřka hororovou atmosféru. Trochu kaffkovsky pak působí nejstarší povídka, nazvaná Cestou na velitelství. Všechny ale zůstávají kdesi na půli cesty.

Samostatný oddíl (a snad i žánr) tvoří povídky o pomocném dělníkovi Marcovaldovi. Jsou sice poněkud šablonovité a předvídatelné, ale je mezi nimi pár zdařilých alegorií. Povídka Les na dálnici je velmi případným podobenstvím naší současnosti, Lavička zase lidského snažení obecně a Měsíc a Gnac obojího naráz – když se malý Marcovaldův syn dozví, že světelnou reklamu na střechu umístila firma Spak, ptá se při pohledu na nebe: „A která firma tam dala Měsíc?“

Pointované jsou nejen Calvinovy povídky, ale i jednotlivé knihy. V případě *Nesnadných idyl* jsou pointou dvě závěrečné prózy. V první procházíme v noci s úklidovou službou kancelářskou budovu – a kdo někdy pracoval

v kanceláři, pochopí, jak děsivě aktuální je tento text, psaný na konci padesátých let minulého století. Syn jedné z uklízeček tu narazí na místnost s počítačem a je konfrontován s futuristickou vizí, že jednou budou kanceláře vypadat jako počítačová ústředna. Něco v tom směru jsme sice podnikli, ale kanceláře jsou i dnes plné lidí. Následně se setká s účetním, který ho zavede do hrozného tajemství, že ekonomika celé firmy, ba celého města je založena na úpravě čísel, aby se zakryla účetní chyba učiněná dávno v minulosti. „Chyba je hluboko dole, pod všemi jejich čísly, a narůstá, narůstá a narůstá!“ Nepřipomíná vám to něco? Závěrečná střelba na pestrobarevné ptáky v poslední povídce už je jen mementem toho, kam jsme se posunuli od začátku knihy. Ze vsi do města, z války do míru, a přece odnikud nikam.

Učebnice slohu

Nesnadné vzpomínky jsou svým stostránkovým rozsahem oproti *Nesnadným idylám* poloviční a i proto působí dojmem, že byly z obou knih tou nesnadnější a osobnější. *Idylly* hovoří víc o společnosti, *Vzpomínky* o autorovi. Calvino jako by ve *Vzpomínkách* zaujímal dvě tvůrčí polohy, odpovídající dvěma částem knihy a také době i věku, v němž je psal. Povídky ze čtyřicátých let vyznívají jako příběhy mladých jináčů z ligurského venkova, kteří se vzdělali starému světu hierarchických vztahů a celí nesví očekávají něco nového. Texty z let padesátých už mají jiný tón. Již to nejsou momentky, ale vzpomínky, jež bilancují autorův vztah k otci, rodině, kraji a nastupujícímu fašismu. Mají také místy grotesknější charakter, typický pro pozdějšího Calvina. Jejich nálada by se dala ve zkratce vyjádřit scénou, kdy mladík na loďce vyloví medúzu: „Veslem vytáhl jednu na palubu a položil ji břichem vzhůru.“ Rozdíl jsou i v prostředí – zatímco v prvních povídkách vlastně neopouštíme horské samoty a venkov, v dalších se touláme nočním městem a hledáme prostitutky, rabujeme dobytý Menton a pozorujeme panoptikum horalů odsunutých od fronty. U povídek zachycujících nástup fašismu mírně mrazí, když si člověk uvědomí, jak povědomě dnes zní.

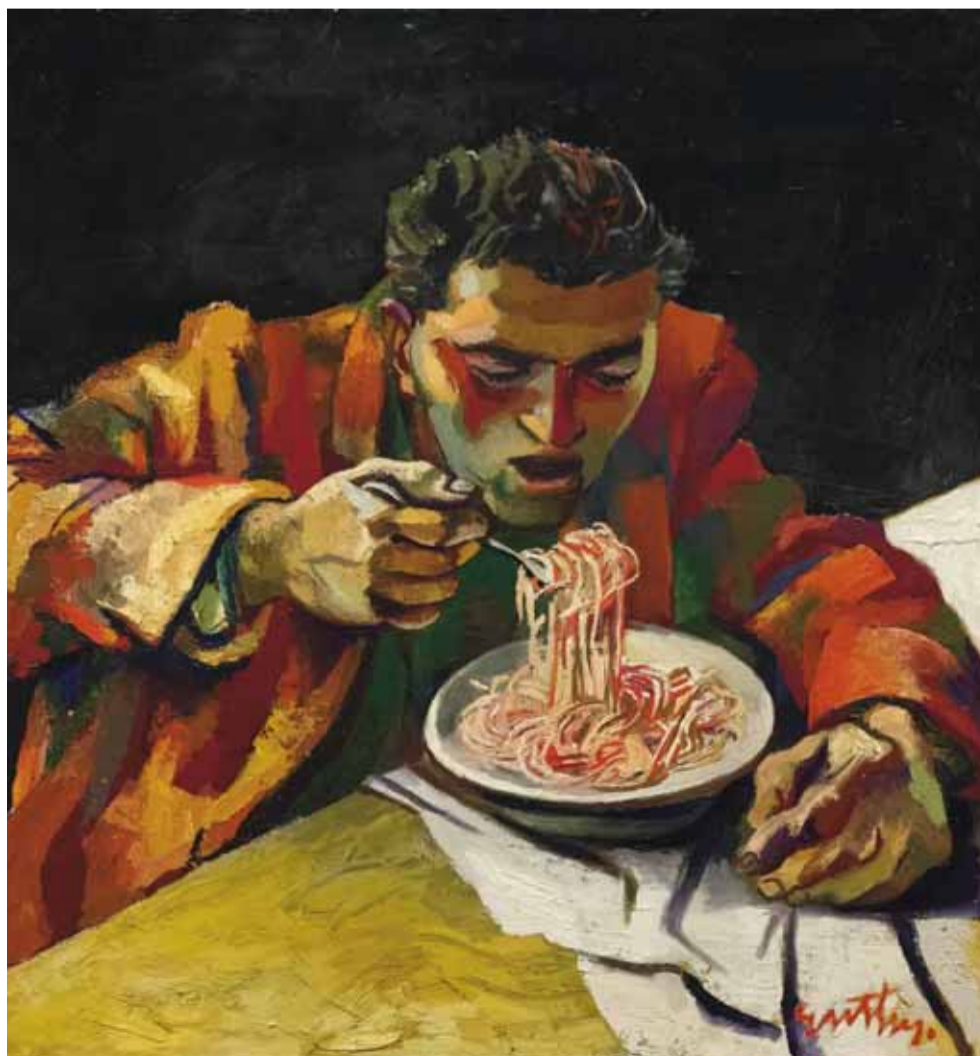
A proč jsem mluvil o školní četbě? *Nesnadné vzpomínky* jsou rozsahem, pojetím i díky překladu ideální učebnicí slohu, realistického popisu a vyprávění. Zároveň jsou svědectvím, které stojí za to srovnat s životem dnešních dětí, a také poučením, že žádný popis ani psaní není ideologicky neutrální, což je dobře vidět na povídce Oběd s pastevcem. Distance a neschopnost komunikace mezi hospodářskou rodinou a pastýřem je daná zejména dojemem mladého intelektuála-vypravěče, že by měla probíhat jinak. To jeho interpretace celé události nám ukazuje situaci plnou faux pas a bariér mezi společenskými třídami a generacemi. Jako diskursivní cvičení doporučuji představit si danou scénu jen na základě „fakt“, nikoli jejich hodnocení, a zkusit ji interpretovat nějak úplně jinak.

Ačkoli jde o soubor povídek, ústí společně v poměrně silný závěr. Jiří Pelán v doslovu upozorňuje na jeho nostalgický tón a píše o loučení se starým světem, který představuje postava otce. Mám za to, že jde zároveň o loučení ještě doslovnější a intimnější. Vypravěč usíná, protože Calvinův otec už v době psaní povídky nežije: „Zatímco jsem v myšlenkách následoval kroky svého otce venkovskou krajinou, usnul jsem; a on se nikdy nedozvěděl, že jsem mu byl tak blízko.“

Autor je komparatista a student biologie.

Italo Calvino: Nesnadné idylly. Přeložila Kateřina Vinšová. Dokořán, Praha 2018, 240 stran.

Italo Calvino: Nesnadné vzpomínky. Přeložil Jiří Pelán. Dokořán, Praha 2018, 104 stran.

Renato Guttuso: Muž pojídající špagety, 1956